

Az orvosi könyvtár fontossága – ahogy a „felhasználó” látja

Előadásom címét olvasva joggal gondolhatja bárki, hogy „ez itt a reklám helye”, amit tagadni sem próbálok. Meggyőződésem ugyanis, hogy egy jól felszerelt, jól működő orvosi könyvtárra minden egészségügyi intézménynek óriási szüksége van!

Néhány mondat a címről: Valóban állásfoglalást tükröz, az orvosi könyvtárak fontosságát emeli ki. Lehetett volna a helye, szerepe, feladata szavakat is használni, tudatosan választottuk a fontossága szót. A „felhasználó” kifejezés nem szép, de pontosabban tükrözi a lényeget, mint az olvasó vagy a kutató szavak.

Nos, e szubjektívumokkal teli kérdés objektív megközelítése érdekében érdekes átgondolnunk, hogy hogyan, honnan, milyen forrásokból meríti, szerzi újabb ismereteit ma egy kórházban dolgozó szakorvos? Hogy miért szakorvosról beszélek? A szakképesítés, megszerzéséig valamennyi szakágban többé-kevésbé irányított képzés folyik, a szakorvosjelöltek a számukra kötelező tanfolyamok, továbbképzések, konzultációk során a legfrissebb szakmai ismeretek özőnével találkoznak. A szakvizsga sikeres letétele, a szakorvosi cím elnyerése után azonban e „kényszerítő körülmények” elmúltával a szakmai továbbképzés terén mutatkozó ambíció látványosan hanyatlik, pedig a továbbra is tömegesen születő új ismeretekre ezt követően is szükségünk van, azok megszerzéséért éveken, évtizedeken át napról napra meg kell küzdenünk.

Honnan juthatunk tehát a szükséges új információkhoz?

1. egymástól, elsősorban a tapasztaltabb idősebbektől? -

egyre kevésbé! A régi, klaszszikus, meditáló, a szó nemes értelmében tanító főorvosi vizitek ma már egyre ritkábbak, az idő hiánya, a vezetők egyéb, nem szakmai feladatai magyarázhatják e kedvezőtlen változást.

2. folyóirat-referálókön elhangzottakból? - még ha rendszerek és megfelelő színvonalúak is, csak egy-egy szűk terület újabb ismereteit érintik.

3. orvoslátogatóktól? - csupán egy-két gyógyszer bemutatására, esetleg egy-egy betegség kezelésének az ismertetésére korlátozódnak az elhangzottak, nemegyszer idő hiányában „feszített tempóban”, „kötelességszerűen”

4. tudományos ülések, kongresszusok látogatása révén - a valóban nívós külföldi rendezvényeken való részvétel csak kevesek számára adatik meg, a regionális és országos kongresszusok egyre inkább „piac-orientáltak”, egyre gyakrabban tapasztalható, hogy - szponzori segítségük ellenszolgáltatásaként - olyan témák kerülnek előtérbe, amelyekben az adott gyógyszergyárak érdekeltek; a helyi tudományos rendezvények látogatottsága pedig - sajnos - többnyire nem megfelelő . .

5. egyéni továbbképzések révén? ugyancsak kevesek számára megvalósuló lehetőség, s többnyire szűk érdeklődési területre korlátozódik (céljának megfelelően!)

Az eddig felsoroltak lényegében a „passzív” ismeretszerzés lehetőségei, hatásfokuk a „források minősége” mellett elsősorban attól függ, hogy mennyire érdeklődünk, milyen mértékben figyelünk az elhangzottakra.

6. az „aktív” ismeretszerzés lehetősége, az egyéni érdeklődésen alapuló rendszeres önképzés, továbbképzés - ami viszont kifejezetten időigényes, és megfelelő könyvtári háttér nélkül elképzelhetetlen. Az egyre emelkedő könyv- és folyóiratárak mellett és miatt ma már egyre kevesebb orvos rendelkezik modern könyv- és friss folyóirat-állománnyal. Példaként, kommentár nélkül: kórházunkban a belgyógyászati osztályokon dolgozó orvosok közül nem éri el a 10%-ot azoknak az aránya, akik előfizetői az Orvosi Hetilapnak...

Egy kis visszpillantás a múltba: A könyvtár tisztelete és szeretete általános- és középiskolák koromban alakult ki bennem, szülővárosomban, Sárospatakon; a Refor-

mátus Kollégium Nagy-könyvtára, olvasóterme második otthonommá vált. Fia-tal orvosként a DOTE I. Belklinikájának a könyvtára további meghatározó élményt jelentett. Emléke ma is úgy él bennem, mint egy szent helyé, egy templomé (a maga csendjével, nyugalomával), zárható, de soha be nem zárt (!) szekrényekben, öreg és modern szakkönyvek, folyóiratok, lenyűgöztek, megfogtak, örök életre „elcsábítottak”, a szakirodalom olvasásának rabjává tettek, s ez a rabság még ma is tart... Akit a könyvtár illata, atmoszférája megfogott, valahogy úgy jár, mint a vasúttal kapcsolatosan Moldova György vasutas, „akit a mozdony füstje megcsapott”... Később a II. Belklinika tagjaként a DOTE Központi Kenézy Könyvtárának lettem csaknem mindennapos látogatója. Akkori főnököm, ma már jó barátom, Rák Kálmán professzor úr példája ebből a szempontból is meghatározó volt. Akkor még akartunk és tudunk is időt szakítani a rendszeres olvasásra, ami naprakész tájékozottságot eredményezett, valamint egy olyan tájékozódási gyakorlat, olvasási technika kialakulásához vezetett, ami ma is segít a folyóiratok tanulmányozásában.

Természetesen tudom, hogy a könyvtárak, így az orvosi könyvtárak is azóta rengeteget változtak. A nyomtatott sajtó mellett megjelent és egyre inkább tért hódít az elektronikus sajtó és az elektronikus kommunikáció, az eredmények közlésének leggyorsabb módja, az elektronikus úton történő publikálás. A helyben olvasást felváltja a kölcsönzött folyóiratok otthoni olvasása, ami egyre több orvos számára az otthoni Inter-

net-használatot is jelenti.

Az elektronikus könyvtárra válás orvosi könyvtáraink jövője és egyben sorsa is, de meg kell maradjanak a klaszszikus könyvtári feladatok is, a klasszikus és a modern funkcióknak egyensúlyban kell maradniuk!

Miért, milyen céllal olvassunk?

1. a gyógyító munka minél eredményesebbé tétele, a betegellátás korszerűségének és hatékonyságának fokozása érdekében, amit alapvetően saját lelkiismeretünk is megkövetel,

2. tudományos munka (előadások, közlemények összeállítása) érdekében

ad 1. Elegendő-e csak a saját szakterületünk, netán azon belül is csupán szűkebb érdeklődési területünk fejlődésének, újabb eredményeinek a követése? Nem! A különböző szakágakon belüli folyamatos specializálódás, az újabb szubdiszciplínák kialakulása megítélés szerint egyre inkább megköveteli, hogy a belgyógyásznak a szó valódi értelmében medicus universalisnak kell maradnia (vagy, ha még nem késő, azzá kell válnia), ugyanis kell legyen egy kórházban valaki, aki a beteg ember valamennyi baját bizonyos szinten át tudja tekinteni és meg tudja érteni!

Mit olvassunk tehát?

Minden kórházi orvosnak, de a belgyógyásznak kiváltképpen ajánlott az Orvosi Hetilap, Orvosképzés, Orvostovábbképző Szemle, Lege Artis Medicinae és a Gyóyszereink (utóbbi ingyen megkapjuk) rendszeres tanulmányozása, valamint a családorvosok továbbképzését szolgáló lapok közül a Medicus Universalis, Medicus Anonymus, Háziorvos Továbbképző Szemle (ugyancsak ingyen megkapható) és a Praxis olvasása. Tudnunk kell, hogy mi az,

aminek az ismeretét a területen dolgozó családorvos kollégáktól elvárjuk, a tőlük számonkérhető ismeretekkel nekünk is tisztában kell lennünk!

Szakorvosoknak, ráépített szakképesítéssel rendelkezőknek saját szakterületük folyóiratainak a rendszeres olvasása elengedhetetlen, e folyóiratok némelyikét társági tagdíj fejében mindenki megkapja.

A hazai folyóiratok rendszeres olvasása azonban nem elegendő, a külföldiek

közül (könyvtárunk állományát figyelembe véve) valamennyi kórházi orvosnak, különösen pedig a belgyógyásznak ismerniük kell a Lancet, BMJ, New England Journal of Medicine, JAMA és a DMW számaiban megjelent újdonságokat is, míg a szakorvosoknak, a ráépített szakképesítéssel rendelkezőknek ezeken kívül természetesen saját specialitásuk lapjait is folyamatosan olvasniuk kell. Ez utóbbiakkal a relatíve többet és a keveset olvasó szakmák képviselői is jól el vannak látva könyvtárunkban. Kölcsönzés révén a könyvtárunknak nem járó folyóiratok, vagy azok tartalomjegyzéke is beszerezhető.

ad 2. A tudományos munka elősegítését célzó tájékozódás kérdése bonyolultabb. Az orvosi könyvtárakkal szemben támasztott igények és elvárások ezen a területen a legnagyobbak, ugyanakkor ezek változtak a legtöbbet. Ma már jogos elvárás egy orvosi könyvtárral szemben, hogy ne csupán a saját álló-

mányából, hanem az elektronikus úton hozzáférhető dokumentumokból, adatbázisokból is gyorsan, és pontosan kapjunk adatokat.

Az irodalomkutatás módszerei gyökeresen átalakultak! Többek véleménye szerint "a manuális irodalomkeresést ma, az elektronikus kommunikáció korában a szakírók és az informatikus szakkönyvtárosok egyaránt elavultnak tartják és egyre ritkábban, fanyalagva végzik".

A hazai szakirodalom kutatásának az alapja a Magyar Orvosi Bibliográfia, ami 1957-től magyarul, 1961 óta pedig már angolul is rendelkezésre áll, elektronikus adattárban 1990-től kereshető a hazai szakirodalom.

A külföldi szakirodalom a világ legjelentősebb orvosi adatbázisa, a MEDLINE alapján kutatható. Tudnunk kell azonban, hogy csupán az 1966 után, angolul közétett publikációkat veszi számba; kevesek számára ismert és hozzáférhető az OLDMEDLINE, ami az 1958-1965 között megjelent angol nyelvű publikációk tára.

Az igény szerint kérhető témafigyelés nagy segítség egy-egy szűkebb téma után folyamatosan érdeklődő kutató számára.

Az Internet kérdését csak futólag említem. Nagy és megoldatlan kérdés, hogy mi kerül fel egy honlapra, ki mit kíván publikussá tenni ilyen módon? Számos motíváló tényező lehet (és működik is), a szakmai folyóiratokban megjelenő közlemények lektoráltak, az Internet által terjesztett ismeretanyag azonban nem. Fontos "forrás", de teljes körű, megalapozott tájékozódásra nem alkalmas, a legújabb információkra azonban felhívja a figyelmet.

Az ismeretszerzés céljának didaktikus okokból történő e két külön gondolatkörben

történő tárgyalása a valóságban gyakran összemossódó folyamat. Egy tervezett, születendő közlemény szerzőjének már a munka elkezdése előtt ismernie kell(ene) a kérdés alapvető irodalmát, s az sem vitatható, hogy szakmai, irodalmi tájékozottság birtokában tudjuk többnyire könnyen felismerni, hogy mi is az új, a szokatlan, az eddig nem, vagy másként ismert, azaz mivel érdemes foglalkoznunk, miről is érdemes írunk! Az általános irodalmi tájékozottság tehát a tudományos munka szempontjából is nélkülözhetetlen.

Összefoglalva elmondható, hogy könyvtárainkban minden olyan rendszernek meg kell adni a kellő megbecsülést és a működési lehetőséget, ami tudást közvetít, de a könyvtári szolgáltatások szintjének emelésére, az olvasók, a "felhasználók" igényeinek a kielégítésére a technikai eszközöket csak az egyéb, a klasszikus könyvtári szolgáltatások biztosításával együtt szabad alkalmazni! A könyvek, folyóiratok olvasásra valók, azokat kézbe kell venni, lapozni, böngészni, olvasni kell. Ezt az élményt és az így nyert információt semmi nem helyettesítheti, semmi nem pótolja. A számítógép vibráló képernyőjén megjelenő szöveg, a szükséges egész helyett csupán a mindig csak egy részt megmutató monitor sem!

Nem marad más hátra, minthogy a felhasználók nevében köszönetemet fejezem ki könyvtárunk valamennyi munkatársának, hogy nagy szakértelemmel, fáradhatatlanul, mindig mosolyogva állnak rendelkezésünkre (van mit tanulnunk tőlük!), és önzetlen munkájukkal segítik szakmai előrehaladásunkat és tudományos ténykedésünket!

Jakó János dr.